

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.2.51](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.2.51)

УДК 007.354:338.5

*Р. В. Яковенко,
к. е. н., доцент,
доцент кафедри економічної теорії, маркетингу та економічної кібернетики,
Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький
В. В. Зайченко,
к. держ. упр., доцент, декан факультету „Економіка та менеджмент”,
Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький*

ІНФОРМАЦІЯ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ЦІНОВИЙ ФАКТОР

*R. V. Yakovenko
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics, Marketing and Economic Cybernetics,
Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi
V. V. Zaychenko
PhD in Public Administration, Associate Professor, Dean of the Faculty of Economics and
Management, Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi*

INFORMATION IN THE SYSTEM OF PUBLIC ADMINISTRATION AS A PRICE FACTOR

У статті досліджується інформаційний фактор у системі державного управління в розрізі можливості впливу на ціни. Визначено сутність та роль інформації в сучасному світовому господарстві з орієнтацією на країни – лідери світового розвитку. Наведено характеристику економічної системи України, яка, так само як і більшість країн колишнього СРСР, характеризується олігархічним укладом, поєднанням економічної та політичної влади, але з декларуванням ринкових цінностей. Визначено принципи побудови та організації системи державного управління та державного регулювання економіки в Україні, проаналізовано домінування особистого матеріального інтересу окремих представників системи державного управління над суспільними та національними інтересами.

Наведено сутність та зміст індустріальної стадії розвитку економіки, визначено відмінність української цивілізаційної стадії, яку вважати індустріальною можна лише умовно, враховуючи наявні процеси та тенденції.

Запропоновано новий економічний термін – „інформаційна бульбашка”, як складова витрат виробництва монополій державного значення, що характеризується неправильним розумінням ролі інформації правлячим класом України та зловживанням інформаційним фактором органами державного управління. Побудовано нову формулу витрат виробництва приватних монополій, що забезпечують населення комунальними послугами, діяльність яких різними способами підтримують органи державної влади. Визначено нову складову цих витрат – „інформаційні витрати”, яка може призводити

до суттєвого збільшення як ціни комунальних послуг, за якими вони надаються населенню, так і монопольного прибутку власників компаній.

Спрогнозовано негативні наслідки застосування цього чинника при врахуванні витрат виробництва, що спроможне призвести до економічної кризи нового типу. Визначено певні конкретні заходи, що сприятимуть уникненню появи криз подібного типу в майбутньому.

The article investigates the information factor in the system of public administration in terms of the possibility of influencing prices. The essence and role of information in the modern world economy from the orientation towards the countries – leaders of world development are determined. The characteristics of the economic system of Ukraine, which, like most countries of the former USSR, is characterized by an oligarchic structure, a combination of economic and political power, but with the declaration of market values, is described. The principles of construction and organization of the system of state administration and state regulation of the economy in Ukraine are determined, the domination of personal financial interests of some representatives of the system of state administration over social and national interests is analyzed.

The essence and content of the industrial stage of economic development are presented, the distinction between the Ukrainian civilization stage is determined, which can be considered industrial only conditionally, taking into account existing processes and tendencies.

A new economic term – "information bubble" – is proposed as a component of production costs of monopolies of state importance, characterized by a misunderstanding of the role of information by the ruling class of Ukraine and the abuse of the information factor by public administration. A new formula for the costs of production of private monopolies, which provide the population with communal services, whose activities are supported by various bodies of state power in various ways, is constructed. A new component of these costs is identified – "information costs", which can lead to a significant increase in both the prices of utilities, for which they are provided to the population, and the monopoly profit of the owners of companies. The negative consequences of applying this factor are forecasted, taking into account production costs that can lead to a new type of economic crisis. Certain concrete measures have been identified that will help to avoid the appearance of crises of this type in the future.

Ключові слова: інформація; державне управління; „інформаційна бульбашка”; витрати; комунальні послуги.

Key words: information; public administration; "information bubble"; costs; utilities.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Влада, владні структури України та система державного регулювання економіки нашої держави формуються не за принципом освіченості та моральності, а родинності та згоди виконання різноманітних рішень задля отримання певного, в тому числі й матеріально-грошового зиску. Тому система державного управління в більшості випадків керується не патріотичними, а меркантильними інтересами, що рухає цивілізаційний поступ України не вперед, а відштовхує назад.

Важливим практичним завданням сьогодення є зміна принципів організації системи державного управління, формування системи цивілізаційних цінностей, ставлення до інформації як до джерела поліпшення економічного стану держави, інтелектуалізації праці, розвитку людського потенціалу та виходу на постіндустріальні обрії розвитку, а не можливості особистого збагачення обмеженого кола осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільше значення для обраного напрямку дослідження мають праці таких вчених як: Соснін О.В. (державна політика управління інформаційним ресурсом), Пархоменко О.В. (забезпечення процесу прийняття рішень у системі науково-технічної інформації), Уманський Ю.В. (інформаційне забезпечення системи державного управління), Арістова І.В. (державна інформаційна політика), Стельмашук А.М. (інформація в системі державного регулювання економіки), Мацелюх Н.П. (фактор асиметрії інформації на фінансовому ринку), Яковенко Р.В. (економічна роль інформації та інформаційний потенціал національної економіки).

Не вирішені раніше питання, що є частиною загальної проблеми. На момент підготовки статті невизначеними залишались питання хибного застосування інформації у системі сучасного державного управління України, що можуть являти собою фактор ціноутворення в окремих випадках.

Метою статті є визначення конкретних інформаційних важелів реалізації економічних завдань системи державного управління в умовах сучасної економіки України.

Виклад основного матеріалу. Сократ (469-399 рр. до н. е.) аналізуючи різні класифікації форм держави, правильною і моральною вважав лише аристократію, яку він характеризував як владу невеликої кількості освічених та моральних людей [2, с. 18]. Як відомо, таке твердження не пройшло перевірки часом, в тому числі й у нашій державі, оскільки „освічені та моральні” особи не прагнуть до нагромадження грошей та матеріальних цінностей у таких обсягах, у яких це здійснюють представники правлячих класів. А існуюча система організації політичної влади та розподілу виробленого суспільного продукту передбачає обов’язкову наявність значного обсягу фінансових ресурсів для участі в системі управління.

У деяких зарубіжних ділових колах вважають, що стиль ділової поведінки в Україні відрізняється необов’язковістю і неакуратністю, відсутністю звички тримати слово, з вічним намаганням що-небудь „виклянчити” для себе в іноземних партнерів [5, с. 8]. У першоджерелі, з якого наводиться це цитування, наголошується на поведінці приватних підприємців, як на загальній тенденції. Однак, сфера державного управління визначила стратегією свого існування і тактикою державного управління (оскільки перебування при владі – явище тимчасове) особисте збагачення та системне запозичення коштів у іноземних кредиторів без розрахунків термінів та джерел повернення цих позик.

Німецько-американський філософ і соціолог Герберт Маркузе (1898-1979 рр.) наводив таку характеристику індустріальної стадії людської цивілізації: „під впливом технології культура, політика та економіка зливаються у всеосяжну систему, котра поглинає або відкидає всі альтернативи. Продуктивність і зростаючий потенціал цієї системи стабілізують суспільство і утримують технічний прогрес у межах свого панування [3, с. 93]”. Така система діє й сучасній Україні, хоча назвати її індустріальною не можна, враховуючи тенденції щодо оновлення основного капіталу більшості існуючих підприємств та вивезення суттєвої частки промислового потенціалу з Донецької та Луганської областей російськими загарбниками. Ця система діє за принципом абсолютної взаємної інтеграції великих капіталів, політичного укладу та механізму державного управління, ігноруючи культуру, науку, освіту та інші цивілізаційні пріоритети сьогодення. При цьому цей „Голіаф” знищує всі можливі альтернативи, крім особистого збагачення будь-якими шляхами. Домінування такого мотиву своєї діяльності визначає індустріальну стадію людської цивілізації, на якій сформувались транснаціональні корпорації та банки. При цьому право і закон, як сфери контролю за державним управлінням, не діють, оскільки самі є елементом системи і здійснюють нагляд лише за нижчими щаблями суспільства.

Олігархічний уклад, властивий більшості країн колишнього СРСР, за виключенням країн Балтії, являє собою синтез трьох елементів та процесів:

- 1) адміністративно-бюрократичної системи СРСР із підпорядкуванням політичної влади єдиному абсолютному центру прийняття рішень;
- 2) специфічної, вибіркової приватизації з відвертим маніпулюванням організаційно-правовою процедурою, наслідком якої стало привласнення більшої частки національного багатства представниками непродуктивного класу;
- 3) дикий капіталізм, відсутність соціального і правового захисту працівників, абсолютна влада фінансово-промислового капіталу, часто-густо із застосуванням кримінальних методів.

Як бачимо, всі ці риси властиві ХХ століттю, і не мають ніяких реальних економічних, наукових чи будь-яких інших результатів. Сенсом діяльності такої системи є формування двокласового суспільства: пануючого класу, що складається з політичної та економічної „еліти”, класу споживачів та „планктону”, який існує для годування правлячого класу. Така система не прагне до розвитку, її метою є консервація статус-кво. Відтак, вона відстає від загального суспільного розвитку і не спроможна бути повноцінним незалежним гравцем на сучасному глобальному ринку. Сформована система не розуміє економічного змісту та ролі інформації, і використовує її лише для поглиблення прірви у відставанні від розвинутого світу.

Головним політичним фактом другої половини ХХ століття було розширення економік, керованих державою (state-directed economies) [1, с. 269]. В останній чверті ХХ століття ми рухаємося до суспільств, керованих державою (state-managed societies) [1, с. 269]. Але ХХІ століття визначається зміною як пануючої системи управління економікою, так і формуванням нового постіндустріального суспільства у розвинутих країнах. При цьому визначальним фактором виробництва стає інформація, а головним мотивом праці стає не нагромадження матеріально-грошових цінностей, а самореалізація та визнання (це обумовлено поширенням в структурі зайнятості творчої і інтелектуальної праці).

Нині, коли людство переживає процеси повсюдного впровадження інформаційних та телекомунікаційних технологій, коли знання набувають рушійної сили в економічному розвитку, коли майже всі країни світу перейшли на шлях ринкової економіки, інформація набуває свого нового значення, перетворюючись на економічну категорію [9]. Причому в розвинених країнах інформація виступає не лише як удосконалений інфраструктурний засіб, а й як визначальний необмежений економічний ресурс.

Інформаційний ресурс має ряд особливостей, які відрізняють його від традиційних виробничих ресурсів, зокрема:

- інформація впливає на ефективність виробництва без фізичного збільшення традиційних ресурсів;
- інформація діє на суб'єктивний фактор виробництва – людину, її характер, особливості;
- інформація є необмеженим чинником, який не використовується в процесі виробництва, а навпаки зростає;
- інформація пришвидшує процес виробництва за рахунок скорочення періодів виробництва та обігу фондів [10, с. 99].

Таким чином, можна вести мову про те, що саме інформаційний ресурс здатен значно підвищити ефективність національної економіки без будь-якого помітного збільшення обсягів використання інших ресурсів (праці, землі та капіталу) [9].

Деякі російські дослідники вважають первинним фактором виробництва в постіндустріальній цивілізації знання та досвід людини, в той час, як інформація ними розглядається як ключова технологія [8, с. 59]. Ця теза прекрасно усвідомлена представниками системи державного управління України. Але використовується вона лише на половину. Інформацію вони застосовують для особистого збагачення, а не для поліпшення життя суспільства чи отримання творчих результатів. Зокрема, засоби масової інформації кожного дня намагаються формувати у мешканців нашої країни думку, що погіршення їх добробуту – це прямий шлях до покращення їх життя. Тобто, за методикою, визначеною Дж. Оруеллом, „свобода – це рабство”...

Напрошується висновок: світ ілюзій, в якому живе більшість людей, – це результат роботи ЗМІ, реклами, інтернету, результат тієї „виховної” роботи, яку проводить державна влада свідомо, постійно, цілеспрямовано [6, с. 28-29]. Однак таке ставлення до визначального інструментарію постіндустріального суспільства не може не створити систему суперечностей, коли однобоке наведення певних інформаційних посилів спроможне знищити всю систему державного управління, яке застосовує інформаційні важелі для формування феодальної системи влади на місцях.

На практиці існують неповнота інформації, коли економічні суб'єкти володіють лише частковим обсягом інформації, і асиметричність інформації – нерівномірність її розповсюдження [4, с. 203]. Незнання та нерозуміння цієї інформаційної функції ринку збочує всю систему відносин між громадянами і державною та місцевою владою. Відтак, формується спроба впливати на свідомість людей, ставлячись до них як до кормової бази, несвідомої маси, позбавленої власної думки та волі.

Вочевидь, Україна використовує надзвичайно важливі надбання постіндустріалізму (комп'ютеризація, інформаційно-комунікаційні технології, інтернет, мобільний зв'язок та ін.), але це часткові процеси, вони не змінюють індустріальної суті нашої економіки [7, с. 18]. Тобто можна говорити лише про проникнення у структуру суспільних відносин інформаційних важелів, які не спроможні спричинити вплив на стрижень економічного розвитку, але певнено ведуть до зміцнення системи та принципів державного управління, посилення олігархічної експлуатації населення.

Вже зараз можна спостерігати часткову дематеріалізацію виробництва та зростання питомої ваги дематеріалізованих товарів. Маємо на увазі зменшення частки сировини у вироблених товарах, зміну їх сутності. В першу чергу йдеться про підприємництво у сфері інформаційних технологій (ІТ), з яким державна влада системно намагається вести бойові дії, які вона ж системно програє. Це абсолютно не дивно, оскільки це протистояння між корумпованим аграрно-торговельно-промисловим минулим, сферою державного управління та сучасною постіндустріальною ІТ-цивілізацією.

Найтипівіше цю проблему можна проілюструвати на прикладі формування цін на комунальні послуги в Україні. Відбувається фундаментальна зміна структури собівартості, головним елементом якої в умовах як аграрної, так і промислової цивілізації виступають безпосередні витрати виробництва, тобто праця і матеріали, витрачені на створення чи вирощення продукції. Зараз, структура ціни монополій, що здійснюють забезпечення населення комунальними послугами має такий вигляд:

$$Ц = ОВ + НП + МП + ВТ + ІВ, \text{ де}$$

Ц – ціна комунальних послуг, за якими вони надаються населенню;

ОВ – об'єктивні витрати виробництва, підтверджені експертами та міжнародними організаціями;

НП – норма прибутку, розмір якої відповідає аналогічним показникам у країнах цивілізованого світу;

МП – монопольний прибуток, який визначається виключно фантазією власників монополій та ступенем необмеженості їх матеріальних потреб та обмеженості їх розумових здібностей;

ВТ – втрати у галузі, викликані відсутністю капітального ремонту обладнання та зношеністю недоамортизованих або фізично та морально застарілих основних фондів;

ІВ – інформаційні витрати, у формуванні яких беруть участь, у тому числі, органи державної влади.

За сучасних умов та активного застосування інформаційних важелів, головними стають витрати на формування суспільної думки щодо ціни, цінності та споживання цього товару населенням. До суб'єктів такої діяльності належать: представники відповідних міністерств, національних комісій, відомств, служб та структур, народні депутати різних рівнів, громадські активісти, „експертне” середовище, журналісти, прес-секретарі, публіцисти тощо. Головним завданням цих осіб є переконання споживачів у тому, що вони мають

отримувати насолоду (максимальний рівень задоволення) від постійно зростаючих цін на комунальні послуги, їх підвищення слугує для них благом і такі ціни є найнижчими у світі. У цій роботі системно беруть участь засоби масової інформації, що належать паразитарному класу, існують спроби їх проникнення в Інтернет-середовище, також це здійснюється шляхом безпосереднього спілкування під час особистих зустрічей представників влади з народом.

Тобто, маємо ситуацію, за якої до структури формування ціни товару залучаються особи, що не створюють товару (не здійснюють ні конкретної, ні абстрактної праці за К. Марксом), а отримують доходи, невластиві їх безпосередній діяльності. Це формує штучне завищення тарифів, які й без цього визначаються граничною платоспроможністю населення.

Такі тенденції є набагато небезпечнішими, ніж відривання фінансового ринку від сфери виробництва: створення „інформаційних бульбашок”, які не базуються навіть на відносинах грошового капіталу, відображають лише прагнення до безмежного збагачення олігархічно-чиновницької братії.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямі. Застосування інформаційних важелів для реалізації грошових інтересів системи державного управління у зазначених формах є неефективним, бездумним та суперечить логіці світового цивілізаційного поступу. „Інформаційна бульбашка” як фактор ціноутворення в умовах олігархічної економіки та наявності відповідних інформаційних технологій спроможна створювати принципово нову загрозу та фундамент для фінансово-інформаційних криз абсолютно нового типу, невідомих до цього моменту сучасному світові.

Подальші дослідження у цьому напрямі дозволять визначити пропорції між складовими ціни у структурі монополій (хоча це буде можливим лише за умов руйнування олігархічного укладу), визначити частку інформаційних витрат – і чим більшою вона буде – тим вищою є небезпека, розробити низку заходів, у першу чергу правового та адміністративного характеру, спрямованих на запобігання „інформаційного ціноутворення” та появи можливих вищезазначених криз у майбутньому.

Вже сьогодні обов’язковим є документування всіх осіб, що через різні інформаційні технології, у першу чергу через ЗМІ розповідають про необхідність підняття будь-яких цін, оскільки саме вони отримують зиск з більшості громадян населення, що призводить до подальшого розшарування населення за рівнем доходів, ліквідувати яке буде можливо лише у нецивілізований спосіб.

Література.

1. Белл Д. Культурні суперечності капіталізму / Деніел Белл // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія : навч. посіб. / упоряд. : Віталій Лях. – К. : Либідь, 1996. – С. 251-274.
2. Еришев А. О. Історія політичних і правових вчень : навч.-метод. посіб. / Еришев А. О. – К. : МАУП, 1998. – 116 с. – Бібліогр. : С. 112-113. – Рос.
3. Маркузе Г. Одновимірна людина. Дослідження ідеології розвинутого індустріального суспільства / Герберт Маркузе // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія : навч. посіб. / упоряд. : Віталій Лях. – К. : Либідь, 1996. – С. 87-134.
4. Павленко І. М. Мікроекономіка : навч. посіб. / І. М. Павленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 288 с.
5. Палеха Ю. І. Етика ділових стосунків : навч.-метод. посіб. / Ю. І. Палеха, Ю. В. Водерацький. – К. : Вид-во Укр.-фін. ін-ту менеджм. і бізнесу, 1999. – 138 с. – Бібліограф. в кінці кн.
6. Пыхтин В. Я. О рынке, „рыночном человеке” и морали. (Наблюдения, размышления, выводы) / Василий Пыхтин. – Кировоград : КНТУ, 2011. – 76 с.
7. Чухно А. А. Економічна теорія : [у 2-х т.] / А. А. Чухно. – К. : ДННУ АФУ, 2010. – Т. 1. – 512 с.
8. Шукшунов В. Е. Взгляд в XXI век / Шукшунов В. Е., Взятыхшев В. Ф., Романкова В. И. // Высшее образование в России. – 1993. – № 4. – С. 55-68.
9. Яковенко Р. Економічна роль інформації. Інформаційний потенціал національної економіки [Електронний ресурс] / Р. Яковенко. – Режим доступу : <http://rk.kr.ua/ekonomichna-rol-informatsii-informatsiinii-potentsial-natsionalnoi-ekonomiki>. – Назва з титул. екрану.
10. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – [2-ге вид., випр.]. – Кировоград : „КОД”, 2010. – 548 с. : іл.

References.

1. Bell, D. (1996), *Kulturni superechnosti kapitalizmu* [Cultural contradictions of capitalism], Lybid, Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian].
2. Yeryshev, A.O. (1998), *Istoriia politychnykh i pravovykh vchen* [History of political and law thoughts], MAUP, Kyiv, Ukraine. [in Russian].
3. Markuze, H. (1996), *Odnovymirna liudyna. Doslidzhennia ideolohii rozvynutoho indusriialnoho suspilstva* [One-dimensional man. Research of the ideology of the developed industrial society], Lybid, Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian].
4. Pavlenko, I.M. (2006), *Mikroekonomika* [Microeconomics], Tsentr navchalnoi literatury, Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian].
5. Palekha, Yu.I. and Voderatskyi, Yu.V. (1999), *Etyka dilovykh stosunkiv* [Ethics of business relations], Vyd-vo Ukr.-fin. in-tu menedzhm. i biznesu, Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian].

6. Pykhtin, V.Ia. (2011), *O rynke, „rynochnom cheloveke” i morali. (Nabliudeniia, razmyshleniia, vyvody)* [On the market, "market man" and morality. (Observations, reflections, conclusions)], KNTU, Kirovograd, Ukraine. [in Russian].
7. Chukhno, A.A. (2010), *Ekonomichna teoriia* [Economics], (Vols. 1-2), DNNU AFU, Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian].
8. Shukshunov, V.E., Vziatyshev, V.F. and Romankova, V.I. (1993), "A look into the XXI century", *Vysshee obrazovanie v Rossii*, no. 4, pp. 55–68. [in Russian].
9. Yakovenko, R.V. (2018), "Economic role of information. Information potential of the national economy", available at: <http://rk.kr.ua/ekonomichna-rol-informatsii-informatsiinii-potentsial-natsionalnoi-ekonomiki>, (Accessed 17 February 2019). [in Ukrainian].
10. Yakovenko, R.V. (2010), *Natsional'na ekonomika* [National economy], 2nd ed, "KOD", Kirovohrad, Ukraine. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 17.02.2019 р.